

Brabantse burgers in beeld 2023

Het perspectief van Brabanders op de ontwikkelingen in Brabant

Brabantse burgers in beeld 2023

Het perspectief van Brabanders op de
ontwikkelingen in Brabant

I. van Roover PhD

S. Hansen MSc

D. van de Ven MSc

M. van der Haar PhD

Colofon

Het PON & Telos heeft dit onderzoek verricht in opdracht van

Provincie Noord-Brabant

Auteur(s)

I. van Roovert PhD

S. Hansen MSc

D. van de Ven MSc

M. van der Haar PhD

Foto

Nationale Beeldbank

Publicatienummer

23021-1

Datum

april 2023

© 2023 Het PON & Telos

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij Het PON & Telos. Gehele of gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

Vermenigvuldiging en publicatie in een andere vorm dan dit rapport is slechts toegestaan na schriftelijke toestemming van Het PON & Telos. Hoewel deze publicatie met de grootst mogelijke zorg is samengesteld, kan Het PON & Telos geen enkele aansprakelijkheid aanvaarden voor eventuele fouten.

Meer informatie

www.hetpon-telos.nl

Managementsamenvatting

In opdracht van provincie Noord-Brabant peilt Het PON & Telos sinds 2017 jaarlijks hoe Brabanders denken over zaken die spelen in de (Brabantse) samenleving. We vragen naar wat goed gaat, waar uitdagingen liggen, hoe het gesteld is met (politiek) vertrouwen en hoe men denkt over diverse maatschappelijke ontwikkelingen en opgaven. We maken de vergelijking met het voorgaande jaar en waar mogelijk ook met landelijke bevindingen.

Brabanders beoordelen in 2023 hun geluk met een 7,4 en geven aan dat het geluksgevoel vooral beïnvloed wordt door hun eigen gezondheid of door de gezondheid van hun naasten en door het duurder worden van het levensonderhoud. Huisvesting en criminaliteit en veiligheid zijn de terreinen waar volgens de Brabanders de grootste uitdagingen liggen voor Brabant. Brabanders maken zich met name zorgen over het tekort aan koopwoningen voor starters en sociale huurwoningen, (drugs)criminaliteit, cybercriminaliteit en bedreiging en geweld in de samenleving (69% of hoger). Brabanders vinden dat het goed gaat met de werkgelegenheid, maar geven wel aan dat ze zich zorgen maken over het tekort aan goed personeel in bepaalde beroepsgroepen.

De dalende trend in het vertrouwen in de medemens, overheid en instanties zet zich voort. Vooral het vertrouwen in de overheid is verder gedaald. Brabanders zijn ook kritischer geworden op wat de overheid voor hen doet en wat voor invloed zij op de overheid hebben. De zorgen om het klimaat zijn iets afgenomen en Brabanders lijken minder overtuigd van hun eigen rol in het tegengaan van de klimaatverandering en de stikstofproblematiek. Het vertrouwen in de Brabantse economie is niet veranderd, maar wel geeft men aan zich zorgen te maken over de stijgende prijzen voor o.a. boodschappen en energie.

Algemeen

- Dit jaar is de online vragenlijst ingevuld door 1.561 Brabanders vanaf 18 jaar in de periode 30 januari t/m 6 februari 2023. De resultaten van het onderzoek zijn na weging representatief voor geslacht, leeftijd en opleidingsniveau.
- Brabanders beoordelen in 2023 hun geluk met een 7,4 gemiddeld. In 2022 was het gemiddelde geluksgevoel van de dag een 7,3 en van de afgelopen maand een 7,0. Net iets meer dan 8 op de 10 Brabanders (81%) geeft het geluksgevoel een 7 of hoger. Landelijk is dit 86%.
- Brabanders vinden dat het goed gaat met de werkgelegenheid in Brabant. Net als in 2022 staat werkgelegenheid nog steeds op de eerste plek van terreinen waar het goed mee gaat. Op de tweede plek staat net als in 2022 Wetenschap, technologie en innovatie. Op de derde plek staat dit jaar een nieuw toegevoegde categorie, namelijk natuur(landschap).
- Net als in 2022 staat huisvesting op de eerste plek als terrein waar Brabanders vinden dat de grootste uitdaging voor Brabant ligt. Criminaliteit en veiligheid en (gezondheids)zorg staan op respectievelijk een tweede en derde plek.
- Ten opzichte van 2022 zijn Brabanders negatiever over wat de overheid voor ze doet en hoe bekwaam politici zijn. In 2023 vindt 44% van de Brabanders dat de overheid onvoldoende voor ze doet ten opzichte van 39% in 2022. Net als in 2022 vindt 23% dat de overheid voldoende voor ze doet. In 2023 vindt 18% van de Brabanders dat politici bekwame mensen zijn ten opzichte van 24% in 2022. Het percentage Brabanders dat

vindt dat politici geen bekwame mensen zijn, is toegenomen van 41% in 2022 naar 50% in 2023.

- Meer dan de helft van de Brabanders (56%) vindt dat een maatschappelijke discussie waarin verschillende meningen uit de samenleving over belangrijke vraagstukken aan bod komen het democratisch proces kan versterken. Minder dan 1 op de 10 Brabanders (8%) is het hiermee niet eens.

Gezonde en veilige leefomgeving

Gezondheid

- Ten opzichte van 2022 hebben in 2023 minder Brabanders vertrouwen om in de huidige Brabantse samenleving gezond oud te kunnen worden. Iets minder dan de helft van de Brabanders (48%) heeft hier vertrouwen in ten opzichte van 53% in 2022. Net als vorig jaar heeft iets meer dan 1 op de 10 Brabanders (12%) hier geen vertrouwen in.
- Iets minder dan 4 op de 10 Brabanders (38%) heeft vertrouwen dat de volgende generatie in de Brabantse samenleving gezond oud kan worden. Iets minder dan 2 op de 10 Brabanders (17%) heeft hierin geen vertrouwen.
- Ten opzichte van 2022 is het percentage Brabanders dat zich zorgen maakt over de luchtkwaliteit in hun omgeving gelijk gebleven (39%). Het percentage Brabanders dat zich geen zorgen maakt is ook gelijk gebleven (28%).

Criminaliteit

- Een ruime meerderheid van de Brabanders maakt zich zorgen over (drugs)criminaliteit (70%), cybercriminaliteit (69%) en over de bedreigingen en geweld tegen o.a. hulpverleners, ordehandhavers, bestuurders en volksvertegenwoordigers (81%). Rond de 1 op de 10 Brabanders (12%) of minder maakt zich hier geen zorgen over.

Vertrouwen

- Net als in 2022 heeft net iets meer dan de helft van de Brabanders (55%) vertrouwen in de medemens. Net als in 2022 heeft 10% geen vertrouwen in de medemens.
- Het vertrouwen in de nationale overheid en de manier waarop de gemeente wordt bestuurd is gedaald ten opzichte van 2022. Het vertrouwen in de nationale overheid is afgenomen van 27% in 2022 naar 23% in 2023. Het percentage Brabanders dat geen vertrouwen heeft in de nationale overheid is toegenomen van 38% in 2022 naar 45% in 2023. Het vertrouwen in de manier waarop de gemeente wordt bestuurd is gedaald van 44% in 2022 naar 39% in 2023. Het percentage Brabanders dat geen vertrouwen heeft in het gemeentebestuur is toegenomen van 16% in 2022 naar 22% in 2023.
- Net als in 2022 wordt wrijving tussen groepen het meest waargenomen tussen de mensen die het in dit land voor het zeggen hebben en de rest van de bevolking.

Energietransitie en klimaatproof Brabant

- Het percentage Brabanders dat zich zorgen maakt over het klimaat is afgenomen van 59% in 2022 naar 50% in 2023. Het percentage Brabanders dat zich geen zorgen maakt over het klimaat is toegenomen van 13% in 2022 naar 18% in 2023. Gebaseerd op wat anders geformuleerde stellingen, lijkt landelijk het percentage van mensen dat zich zorgen maakt over het klimaat iets hoger te liggen.
- Meer Brabanders hebben er vertrouwen in dat we in de toekomst voldoende kunnen besparen op energieverbruik (44% in 2023 ten opzichte van 38% in 2022). Het aandeel

Brabanders dat hier geen vertrouwen in heeft is afgenomen van 21% in 2022 naar 18% in 2023.

- Drie op de 10 Brabanders (30%) heeft er vertrouwen in dat de overgang naar het gebruik van duurzame energiebronnen snel genoeg gaat. Ongeveer net zoveel Brabanders (27%) heeft hier geen vertrouwen in.
- Net als in 2022 heeft 30% van de Brabanders vertrouwen in de overgang naar duurzame landbouw en heeft 20% hier geen vertrouwen in.
- Drie op de 10 Brabanders (31%) heeft er vertrouwen in dat de overgang naar een circulaire economie snel genoeg gaat. Ongeveer net zoveel Brabanders (27%) heeft hier geen vertrouwen in.
- Net als in 2022 is ruim 7 op de 10 Brabanders (71%) van mening dat de overheid bereid moet zijn veel te besteden om ervoor te zorgen dat iedereen in Nederland mee kan doen met het verduurzamen van de eigen woning. Het percentage Brabanders dat het hier niet mee eens is, is iets toegenomen van 4% in 2022 naar 6% in 2023.
- Minder Brabanders dan in 2022 geeft aan dat ze door de keuzes die zij maken kunnen helpen bij het tegengaan van de klimaatverandering en dat ze verantwoordelijk zijn bij te dragen aan de stikstofreductie. Voor klimaatverandering is het percentage afgenomen van 56% in 2022 naar 51% in 2023 en voor stikstofreductie is het percentage afgenomen van 61% in 2022 naar 54% in 2023. Het percentage Brabanders dat vindt niet te kunnen helpen bij de klimaatverandering is met 11% gelijk aan 2022. Het percentage Brabanders dat vindt dat zichzelf niet verantwoordelijk zijn om bij te dragen aan de stikstofreductie is toegenomen van 10% in 2022 naar 14% in 2023.

Duurzame verstedelijking, vitaal platteland en mobiliteit

Duurzame verstedelijking

- Minder Brabanders dan in 2022 maken zich zorgen over het tekort aan betaalbare koopwoningen voor starters en over het tekort aan sociale huurwoningen in Brabant, maar het percentage is nog steeds hoog. Voor tekort aan betaalbare koopwoningen voor starters is het percentage afgenomen van 81% in 2022 naar 75% in 2023. Vergelijkbaar met 2022 maakt 5% zich geen zorgen. Voor het tekort aan sociale huurwoningen is het percentage Brabanders dat zich zorgen maakt afgenomen van 78% in 2022 naar 71% in 2023. Het percentage Brabanders dat zich geen zorgen maakt over het tekort aan sociale huurwoningen is toegenomen van 5% in 2022 naar 8% in 2023.

Vitaal platteland

- Net als in 2022 maakt iets meer dan 4 op de 10 Brabanders (42%) zich zorgen over de leefbaarheid in Brabantse dorpen en maakt iets minder dan 2 op de 10 Brabanders (19%) zich hier geen zorgen over.
- Vier op de 10 Brabanders (40%) is van mening dat het groeiende aantal woningen en bedrijventerreinen niet ten koste mag gaan van het landelijk gebied. Iets meer dan 2 op de 10 Brabanders (23%) vindt dat dit wel ten koste mag gaan van het landelijk gebied.

Mobiliteit

- Minder Brabanders dan in 2022 geloven in vernieuwende duurzame verkeersoplossingen om doorstroming te garanderen (29% in 2023 ten opzichte van 40% in 2022). Het percentage Brabanders dat niet gelooft in vernieuwende duurzame verkeersoplossingen om doorstroming te garanderen is gestegen (30% in 2023 ten opzichte van 16% in 2022).
- Net als in 2022 verwacht iets minder dan de helft van de Brabanders (45%) over 15 jaar in een elektrische auto of een voertuig op andere duurzame brandstof te rijden. Het percentage Brabanders dat niet verwacht dit te doen is toegenomen van 18% in 2022 naar 21% in 2023.

Duurzame concurrerende economie

- Net als in 2022 heeft meer dan de helft van de Brabanders (56%) vertrouwen in de ontwikkeling van de Brabantse economie. Het percentage Brabanders dat geen vertrouwen heeft in de Brabantse economie is toegenomen van 6% in 2022 naar 10% in 2023.
- Net als in 2022 verwacht iets meer dan de helft van de Brabanders (53%) zich voldoende te kunnen aanpassen aan nieuwe competenties die gevraagd worden op het werk. Een klein deel (5%) verwacht dit niet te kunnen.
- Het percentage Brabanders dat het belangrijk vindt om een leven lang te kunnen leren is ook onveranderd ten opzichte van 2022 (66%). Het percentage Brabanders dat dit onbelangrijk vindt is iets afgenomen van 7% in 2022 naar 5% in 2023.
- Meer Brabanders dan in 2022 maken zich zorgen over het feit dat er binnen bepaalde beroepsgroepen moeilijk aan goed personeel te komen is (70% in 2023 ten opzichte van 62% in 2022). Het percentage dat hier noch eens, noch oneens antwoord is lager dan in 2022, namelijk 19% in 2023 ten opzichte van 27% in 2022.
- Bijna de helft van de Brabanders (47%) maakt zich zorgen dat niet alle mensen mee kunnen doen op de arbeidsmarkt. Iets minder dan 2 op de 10 Brabanders (17%) maakt zich hier geen zorgen om.

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	Algemeen	3
2.1	Het geluksgevoel van Brabanders	3
2.2	Wat gaat er (niet) goed in Brabant?	4
2.3	Brabanders minder positief over de overheid	8
2.4	Hét nieuwsbericht van 2022 en de grootste uitdaging voor 2023	10
3	Gezonde en veilige leefomgeving	11
3.1	Gezondheid	11
3.2	Criminaliteit en vertrouwen	12
3.2.1	Zorgen over criminaliteit en bedreigingen	12
3.2.2	Minder vertrouwen in (politieke) instanties	13
3.2.3	Brabanders en de ervaren wrijving tussen groepen in de samenleving	16
4	Energietransitie en klimaatproof Brabant	17
4.1	Klimaatverandering en landbouw in Brabant	17
4.1.1	Zorgen over klimaat afgenomen, meer vertrouwen in energiebesparing	17
4.1.2	Vertrouwen in overgang naar duurzame landbouw gelijk gebleven	18
4.1.3	De omschakeling naar een circulaire economie	18
4.1.4	De rol van de Brabander in de klimaatopgave	19
5	Duurzame verstedelijking, vitaal platteland en mobiliteit	21
5.1	Duurzame verstedelijking	21
5.1.1	Zorgen over het woningtekort een de stijgende woningprijzen blijft hoog	21
5.1.2	Leefbaarheid en leefomgeving in Brabantse dorpen onder druk	22
5.2	Mobiliteit	23
5.2.1	Minder vertrouwen in duurzame verkeersoplossingen	23
6	Duurzame concurrerende economie	25
6.1	Vertrouwen in economie is stabiel	25
6.2	Aanpassingsvermogen aan nieuwe competenties en leven lang leren	25
6.3	Toenemende zorgen over de beschikbaarheid van goed personeel	27
7	Tot slot	28
	Referenties	29
	Bijlage A Onderzoeksverantwoording	30
	Bijlage B Vragenlijst	33

1 Inleiding

In opdracht van provincie Noord-Brabant peilt Het PON & Telos¹ sinds 2017 jaarlijks hoe Brabanders denken over zaken die spelen in de (Brabantse) samenleving. Er wordt onder andere gevraagd naar wat volgens hen goed gaat, waar de uitdagingen liggen, hoe het gesteld is met het (politiek) vertrouwen en hoe zij denken over diverse stellingen die relevant zijn binnen een aantal actuele opgaven.

Burgerperspectief 2022

In de periode, 30 januari tot en met 6 februari 2023 is onder Brabantse leden van Panelclix een online vragenlijst uitgezet. In totaal hebben 1.561 Brabanders vanaf 18 jaar de vragenlijst ingevuld. Na weging zijn de resultaten van dit onderzoek op het gebied van geslacht, leeftijd en opleidingsniveau representatief voor de doelpopulatie (zie bijlage A voor de onderzoeksverantwoording).

Leeswijzer

De resultaten van deze zevende meting leest u in dit rapport: Brabantse burgers in beeld 2023 (kortweg 'Burgerperspectief').

Het rapport start met een algemeen hoofdstuk (hoofdstuk 2) waarin we kijken hoe het gaat met Brabanders en welke kansen en uitdagingen zij voor Brabant zien. In de hoofdstukken drie tot en met zes beschrijven we de houding van Brabanders ten aanzien van de viertal maatschappelijke opgaven die afkomstig zijn uit de omgevingsvisie van provincie Noord-Brabant² en die o.a. ook in de Staat van Brabant worden gebruikt:

- Gezonde en veilige leefomgeving (hoofdstuk 3);
- Energietransitie en klimaatproof Brabant (hoofdstuk 4);
- Duurzame verstedelijking, vitaal platteland en mobiliteit (hoofdstuk 5);
- Duurzame concurrerende economie (hoofdstuk 6).

We sluiten af met een slotbeschouwing in hoofdstuk 7.

In bijlage A vindt u de onderzoeksverantwoording en in bijlage B is de vragenlijst weergegeven.

In een apart tabellenboek zijn alle resultaten uitgesplitst naar COROP-regio weergegeven. Wanneer er relevante significante verschillen tussen COROP-regio's zijn, benoemen we deze in dit rapport. Omwille van de leesbaarheid spreken we van regio's.

Vergelijking in de tijd

We geven in dit rapport, waar mogelijk, een overzicht van de resultaten uit eerdere metingen; 2017, 2018, 2019, 2020, 2021 en 2022. De verschillen tussen de resultaten van het jaar 2022 en 2023 zijn getoetst op significantie. Daar waar zich significante verschillen voordoen tussen de meting van 2022 en de meting van 2023 is dit aangeduid met **blauw (toename)**, dan wel **grijs (afname)**.

¹ Het PON is sinds januari 2019 samengegaan met Telos en heet sindsdien het PON & Telos

²<https://www.brabant.nl/onderwerpen/omgevingsbeleid/omgevingsvisie>

Vergelijking met landelijke cijfers

Waar mogelijk leggen we in dit rapport een link met landelijke cijfers. We verwijzen onder andere naar cijfers uit de kwartaalrapportage van Burgerperspectieven van het SCP, te weten Burgerperspectieven 2022².

2 Algemeen

In dit hoofdstuk presenteren we een eerste beeld van hoe het met Brabant gaat op basis van het geluksgevoel van Brabanders, wat Brabanders goed vinden gaan en waar uitdagingen liggen, hun houding ten aanzien van de overheid en welke nieuwsberichten uit 2022 hen het meest zijn bijgebleven.

2.1 Het geluksgevoel van Brabanders

Door Brabanders te vragen naar hun geluksgevoel brengen we het subjectieve welzijn in beeld.

Tabel 1 Perspectief van Brabanders – Geluksgevoel (%)

	n	4 of lager	5 of 6	7 of hoger
Hoe gelukkig voel je je?	1561	5	14	81

Ruim 8 op de 10 Brabanders beoordeelt het geluksgevoel met een 7 of hoger (81%) (Tabel 1). Een één op één vergelijking met 2022 is niet mogelijk, omdat dit jaar de vraagstelling is aangepast. In 2022 werd het geluksgevoel op de dag zelf en de maand ervoor beoordeeld met een 7 of hoger door achtereenvolgend 77% en 72% van de Brabanders (Tabel 2).

Tabel 2 Perspectief van Brabanders – Geluksgevoel vergeleken in de tijd (gemiddelde score)

	2023	2022	2021	2020	2019	2018	2017
Hoe gelukkig voel je je vandaag?	7,4*	7,3	7,0	7,4	7,3	8,1	8,3
Hoe gelukkig voelde je je afgelopen maand?	7,4*	7,0	6,8	7,2	7,1	8,2	8,1

*Aangepaste vraagstelling in 2023: geen onderscheid meer gemaakt tussen vandaag en afgelopen maand.

Ondanks de wijziging in de vraagstelling, lijkt het erop dat het geluksgevoel iets toeneemt.

De respondenten konden bij de vragen over hoe gelukkig ze zich voelen een toelichting geven. 38% van de respondenten gaf hier een toelichting. Vaak werd hier aangegeven dat het geluk van mensen op de proef wordt gesteld door gezondheidsproblemen van zichzelf of naasten en doordat het levensonderhoud duurder wordt en mensen nu al financiële problemen hebben of bang zijn deze op korte termijn te krijgen.

Landelijk onderzoek laat zien dat 86,4% van de Nederlanders van 18 jaar of ouder de vraag ‘Kunt u op een schaal van 1 tot en met 10 aangeven in welke mate u zichzelf een gelukkig mens vindt’ met een 7 of hoger beoordeelt.¹

2.2 Wat gaat er (niet) goed in Brabant?

We vroegen aan Brabanders op welke terreinen zij vinden dat het goed gaat met Brabant en op welke thema's zij juist uitdagingen zien voor de provincie.

Tabel 3 laat zien dat Brabanders vinden dat het in Brabant goed gaat met de werkgelegenheid en met wetenschap, technologie en innovatie (in 2022: onderzoek en technologie). Ondanks iets veranderde antwoordmogelijkheden ten opzichte van 2022, laten de resultaten zien dat de top 2 van terreinen waarvan Brabanders vinden dat het goed gaat in Brabant onveranderd is gebleven. Eén van de nieuwe antwoordmogelijkheden, natuur(landschap), staat op de derde plek.

Tabel 3 Op welke terreinen vind je dat het goed gaat in Brabant?
Je mag maximaal drie antwoorden aanklikken (n=1555/%)*

	2023	2022	2021	2020	2019	2018
Werkgelegenheid	29	37	27	51	49	51
Wetenschap, technologie en innovatie*	19	24	27	33	34	34
Natuur(landschap)	13	-	-	-	-	-
Ondernemers en economisch klimaat	11	-	-	-	-	-
Manier van samenleven (normen en waarden)	10	-	-	-	-	-
Onderwijs	10	14	21	16	22	9
Mobiliteit (openbaar vervoer en wegen)	10	17	20	16	10	13
Kunst en Cultuur	10	9	7	20	18	11
Digitalisering	8	-	-	-	-	-
(Gezondheids)zorg	7	9	11	10	8	7
Dierenwelzijn	5	4	4	4	6	6
Energie(winning)	5	-	-	-	-	-
Criminaliteit en veiligheid*	4	11	14	8	11	10
Waterproblematiek (watertekort)*	4	13	15	17	16	50
Integratie van minderheden (vluchtelingen en migranten)	4	3	3	6	4	6
Armoede	3	3	3	3	4	3
Politiek en bestuur	2	-	-	-	-	-
Terrorisme	2	3	4	4	3	11
Huisvesting	2	3	5	5	6	6
Milieuproblemen (bodem, water en lucht)*	2	-	-	-	-	-
Klimaatverandering (CO2 uitstoot, opwarming van de aarde, extremere weersomstandigheden)*	2	-	-	-	-	-
Transitie van het voedselsysteem (eiwittransitie, lokale producten, verspilling)*	2	-	-	-	-	-
Transitie van de landbouw (verduurzaming, natuur inclusief)*	1	7	6	3	6	-
Anders	0	0	0	1	1	1
Geen van deze	7	5	4	4	4	5
Dat weet ik niet	20	24	22	12	14	4

* Aangepaste antwoordcategorieën in 2023 / - Nieuwe antwoordcategorie in 2023

Regionale verschillen

In alle regio's staat werkgelegenheid op de eerste plek wat betreft terrein waarmee men het in Brabant goed vindt gaan. In de regio's Noordoost Brabant, Midden Brabant en Zuidoost Brabant staat wetenschap, technologie en innovatie op de tweede plek. In de regio Zuidoost Brabant wordt wetenschap, technologie en innovatie vaker gekozen als terrein waarop het goed gaat dan in de andere regio's en in West Brabant juist minder vaak.

In de regio West Brabant staat hierdoor natuur(landschap) op de tweede plek en staat wetenschap, technologie en innovatie op de derde plek. In de regio West Brabant wordt natuur(landschap) vaker gekozen als terrein waarop het goed gaat dan in de andere regio's en in Zuidoost Brabant juist minder. In de regio Midden Brabant staat natuur(landschap) op de derde plek. In de regio's Noordoost Brabant en Zuidoost Brabant staat ondernemers en economisch klimaat op de derde plek. Zie voor andere verschillen tussen de regio's Tabel 2 in tabellenboek A.

Tabel 4 Op welke terreinen liggen volgens jou op dit moment de grootste uitdagingen voor Brabant? Je mag maximaal drie antwoorden aanklikken (n=1561/%)*

	2023	2022	2021	2020	2019	2018
Huisvesting	40	56	35	35	27	14
Criminaliteit en veiligheid*	34	29	26	37	33	26
(Gezondheids)zorg	21	46	46	44	38	73
Armoede	20	21	18	11	18	20
Manier van samenleven (normen en waarden)	18	-	-	-	-	-
Klimaatverandering (CO2 uitstoot, opwarming van de aarde, extremere weersomstandigheden)*	16	-	-	-	-	-
Integratie van minderheden (vluchtelingen en migranten)	16	8	9	9	13	23
Milieuproblemen (bodem, water en lucht)*	14	-	-	-	-	-
Transitie van de landbouw (verduurzaming, natuur inclusief)*	13	11	13	23	12	-
Mobiliteit (openbaar vervoer en wegen)	9	9	8	22	31	13
Energie(winning)	9	-	-	-	-	-
Natuur(landschap)	8	-	-	-	-	-
Politiek en bestuur	6	-	-	-	-	-
Onderwijs	6	15	18	16	16	30
Werkgelegenheid	5	13	28	13	15	19
Waterproblematiek (watertekort)*	4	4	3	2	2	4
Dierenwelzijn	4	4	5	6	5	5
Wetenschap, technologie en innovatie*	3	3	5	4	6	8
Ondernemers en economisch klimaat	2	-	-	-	-	-
Terrorisme	2	3	4	4	5	13
Transitie van het voedselsysteem (eiwittransitie, lokale producten, verspilling)*	2	-	-	-	-	-
Digitalisering	1	-	-	-	-	-
Kunst en Cultuur	1	3	6	2	2	3
Anders	1	3	4	7	8	5
Geen van deze	0	0	0	0	0	0
Dat weet ik niet	7	7	7	2	3	1

* Aangepaste antwoordcategorieën in 2023 / - Nieuwe antwoordcategorie in 2023

Tabel 4 laat zien dat Brabanders net als in 2022, huisvesting de grootste uitdaging voor Brabant vinden. Ook (gezondheids)zorg zien zij als een uitdaging. Echter is deze ten opzichte van 2022 van de tweede naar de derde plek verschoven. Dit jaar staat op de tweede plek criminaliteit en veiligheid (in 2022 was dat veiligheid op straat). In 2023 was één van de nieuwe antwoordmogelijkheden: manier van samenleven (normen en waarden). Deze staat op plek 5. In 2022 stond milieuproblemen en klimaatverandering op plek 4 en armoede op plek 5. Armoede staat in 2023 op plek 4, klimaatverandering op plek 6 en milieuproblemen op plek 7. Een opvallende stijger is de integratie van minderheden (vluchtelingen en migranten). Deze stond in 2022 op plek 9 en dit jaar op plek 6.

Regionale verschillen

In alle regio's vinden Brabanders huisvesting de grootste uitdaging voor Brabant. In de regio Midden Brabant wordt huisvesting vaker gekozen als terrein met de grootste uitdaging dan in de andere regio's en in West Brabant juist minder. In alle regio's staat criminaliteit en veiligheid op de tweede plek van grootste uitdaging voor Brabant. Wat er op plek 3 staat is verschillend tussen de regio's. In Noordoost Brabant staat de (gezondheids)zorg op plek 3. In Midden Brabant staat armoede op plek 3 gevolgd door de (gezondheids) zorg op plek 4.

In Midden Brabant kiest men vaker voor armoede en de (gezondheids)zorg dan in de andere regio's. In Zuidoost Brabant staat armoede, (gezondheids)zorg en integratie van minderheden op een gedeelde derde plek. In West Brabant staat de manier van samenleven op plek 3. Zie voor andere verschillen tussen de regio's Tabel 2 in tabellenboek A.

Landelijke problemen en sterke punten

In de kwartaalrapportage Burgerperspectieven van het SCP 2022² is aan Nederlanders gevraagd om in eigen woorden aan te geven wat zij als de grootste problemen en sterkste punten van Nederland zien.² Inkomen en armoede, de politiek en wonen vormen de top drie problemen op de publieke agenda. Zorgen over inkomen, inkomensverschillen en armoede worden het meest genoemd. Zorgen over de manier van samenleven staat op de vierde plek van meest genoemde problemen. Ongeveer een vijfde van de mensen noemt als zorgen klimaat en milieu, de gezondheidszorg, en immigratie en integratie. Ongeveer een zesde van de mensen noemt criminaliteit en veiligheid als belangrijkste maatschappelijk probleem.

Bij de sterke punten wordt de kwaliteit van de medische zorg genoemd. Daarnaast zijn mensen blij dat het hoogtepunt van de coronacrisis voorbij lijkt. De manier waarop we in Nederland met elkaar samenleven en normen en waarden worden vaak genoemd als positieve punten. Ondanks de zorgen die er zijn op dit thema. Ze noemen saamhorigheid, tolerantie, respect voor elkaar, elkaar helpen en gelijke kansen. Ondanks dat mensen economie, inkomen en armoede als grootste zorg noemen, noemen ze dit thema ook als positief punt. Hier noemen ze de sterke economie, de (hoge) levensstandaard en dat we een rijk en welvarend land zijn.

2.3 Brabanders minder positief over de overheid

Net als voorgaande jaren vroegen we Brabanders om hun mening over de overheid. Er zijn dit jaar zes stellingen aan hen voorgelegd. De eerste vier stellingen zijn ook voorgaande jaren voorgelegd. De laatste twee stellingen zijn dit jaar voor het eerst opgenomen.

Tabel 5 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen? (%)

	Jaar [#]	n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens
De overheid doet onvoldoende voor mensen zoals ik	2023	1413	44 [^]	34	23
	2022	1183	39	38	22
	2021	1177	30	37	33
	2019	813	35	29	36
	2018	799	35	34	32
	2017	1003	35	35	30
Mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op wat de overheid doet	2023	1430	60	24	16
	2022	1202	58	25	17
	2021	1189	46	25	30
	2019	813	46	19	35
	2018	804	48	19	33
	2017	1018	49	21	30
De meeste politici zijn bekwame mensen die weten wat ze doen	2023	1404	18	32	50
	2022	1192	24	35	41
	2021	1179	35	36	29
	2019	813	28	27	45
	2018	799	29	34	38
	2017	1015	30	27	42
Kamerleden en ministers geven niet veel om wat mensen zoals ik denken	2023	1413	53	28	19
	2022	1179	50	31	19
	2021	1178	38	31	31
	2019	813	49	23	28
	2018	804	45	25	31
	2017	1007	50	23	27
Ik word voldoende betrokken bij de veranderingen in mijn omgeving*	2023	1397	20	42	39
Een maatschappelijke discussie waarin verschillende meningen uit de samenleving over belangrijke vraagstukken aan bod komen, kan het democratisch proces versterken*	2023	1356	56	36	8

*Niet vergelijkbaar met eerdere jaren vanwege toevoegen stelling in 2023

[#]In 2020 zijn deze stellingen niet voorgelegd

[^]Daar waar zich significante verschillen voordoen tussen de meting van 2022 en de meting van 2023 is dit aangeduid met **blauw** (toename), dan wel **grijs** (afname).

Over het algemeen zijn Brabanders minder positief over de overheid dan in 2022. Ten opzichte van 2022 zijn Brabanders kritischer over wat de overheid voor ze doet en hoe bekwaam politici zijn (Tabel 5). Het aandeel Brabanders dat van mening is dat de overheid onvoldoende doet voor mensen zoals zij is toegenomen ten opzichte van 2022 (44% in 2023

ten opzichte van 39% in 2022). Minder dan één vijfde van de Brabanders (18%) is van mening dat politici bekwame mensen zijn die weten wat ze doen. Dit zijn minder Brabanders dan in 2022 (24%).

Het percentage Brabanders dat het (helemaal) eens is met de stellingen 'Mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op wat de overheid doet' en 'Kamerleden en ministers geven niet veel om wat mensen zoals ik denken' is niet significant verschillend van 2022, maar is wel wat toegenomen.

Eén vijfde van de Brabanders is het (helemaal) eens met de stelling 'Ik word voldoende betrokken bij de veranderingen in mijn omgeving.' Echter is bij deze stelling het percentage noch eens, noch oneens vrij hoog met 42%. Meer dan de helft van de Brabanders (56%) is van mening dat een maatschappelijke discussie waarin verschillende meningen uit de samenleving over belangrijke vraagstukken aan bod komen, het democratisch proces kan versterken. Slechts 8% is het niet eens met deze stelling.

Regionale verschillen

In de regio Zuidoost Brabant vinden minder Brabanders dan in de andere regio's dat Kamerleden en ministers niet veel geven om wat mensen denken zoals zij. In de regio Midden Brabant vinden meer Brabanders dat ze voldoende betrokken worden bij de veranderingen in de omgeving dan in andere regio's, terwijl in Zuidoost Brabant minder Brabanders dat vinden. In de regio West Brabant zijn meer Brabanders het noch eens, noch oneens met de stelling 'een maatschappelijke discussie waarin verschillende meningen uit de samenleving over belangrijke vraagstukken aan bod komen, kan het democratisch proces versterken' dan in andere regio's en minder Brabanders zijn het hier (helemaal) mee eens (Tabel 4 in tabellenboek A).

Landelijk perspectief op de overheid

Zoals eerder aangegeven zagen we in de kwartaalrapportage Burgerperspectieven van het SCP 2022|2 dat Nederlanders zorgen hebben op het gebied van politiek en bestuur.³ Dit thema staat op plek 2. Voor een deel van de Nederlanders gaat het bij deze ontevredenheid om de reactie van de politiek op inhoudelijke kwesties, zoals het klimaat, de woningmarkt of de toeslagenaffaire. Nederlanders hebben echter ook kritiek op de huidige politiek-bestuurlijke cultuur.

Voor drie van de vier stellingen kunnen we de Brabantse resultaten naast die van de landelijke resultaten leggen. We zien dan het volgende beeld: iets meer dan vier op de tien Brabanders (44%) is het (helemaal) eens met de stelling 'De overheid doet onvoldoende voor mensen zoals ik.' Landelijk ligt dit percentage met 36% iets lager. Zes op de tien Brabanders (60%) zijn het (helemaal) eens met de stelling 'Mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op wat de overheid doet'. Landelijk ligt dit percentage wat lager met 48%. In Brabant is net iets meer dan de helft (53%) het (helemaal) eens met de stelling 'Kamerleden en ministers geven niet veel om wat mensen zoals ik denken'. Landelijk ligt dit percentage ook wat lager met 42%. Landelijk is de ontwikkeling in de tijd redelijk stabiel, terwijl in Brabant in de tijd wel een trend zichtbaar is die laat zien dat de onvrede toeneemt.

2.4 Hét nieuwsbericht van 2022 en de grootste uitdaging voor 2023

In een open vraag konden Brabanders aangeven welk nieuwsbericht of welke actualiteit uit 2022 hen het meest is bijgebleven. 51% van de respondenten (800 respondenten) heeft hier een antwoord ingevuld. Op basis van de gegeven antwoorden hebben we een top 3 samengesteld van meest genoemde actualiteiten of nieuwberichten uit 2022. De inval van Rusland in Oekraïne en de oorlog die daarop volgt staat op nummer 1 van de meest genoemde actualiteit.

1 De inval van Rusland in Oekraïne en de oorlog die volgt	- 203x genoemd
2 De toegenomen prijzen voor levensonderhoud	- 91x genoemd
3 Einde van de coronacrisis	- 73x genoemd

In 2022 was de top 3 van meest genoemde actualiteiten: Coronacrisis of gerelateerde actualiteiten, de aanslag op Peter R. de Vries en de kabinetsformatie en de politiek in het algemeen.

In een tweede open vraag konden Brabanders aangeven wat in hun ogen de grootste uitdaging is voor 2023. 63% van de respondenten (982 respondenten) heeft hier een antwoord ingevuld. De antwoorden relateren sterk aan de vorige vraag. De top 3 meest genoemde uitdagingen zijn:

1 De hoge prijzen voor levensonderhoud	- 211x genoemd
2 Een einde aan de oorlog tussen Rusland en Oekraïne	- 143x genoemd
3 Het tekort aan woningen	- 83x genoemd

3 Gezonde en veilige leefomgeving

Een basis opgave voor provincie Noord-Brabant is om te zorgen voor een gezonde en veilige leefomgeving. We vroegen de Brabanders hun mening over verschillende onderwerpen die betrekking hebben op hun leefomgeving.

3.1 Gezondheid

In het vorige hoofdstuk zagen we al dat (gezondheids)zorg voor Brabanders in de top 3 van grootste uitdagingen voor Brabant staat.

Tabel 6 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen? (%)

	Jaar	n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Ik heb er vertrouwen in dat ik in de huidige Brabantse samenleving gezond oud kan worden	2023	1522	48	34	12	5
	2022	1242	53	33	11	3
	2021	1224	58	29	9	5
	2020	764	56	23	16	2
	2019	813	64	22	12	3
Ik heb er vertrouwen in dat de volgende generatie in de Brabantse samenleving gezond oud kan worden*	2023	1522	38	37	17	8
Ik maak me zorgen over de luchtkwaliteit in mijn leefomgeving	2023	1530	39	29	28	5
	2022	1254	39	35	24	2
	2021	1226	43	30	24	3
	2020	766	51	22	25	1
	2019	813	46	24	28	2

*Niet vergelijkbaar met eerdere jaren vanwege herformulering van de vraag

Steeds minder Brabanders hebben er vertrouwen in dat ze in de huidige Brabantse samenleving gezond oud kunnen worden. In 2023 geeft bijna de helft van de Brabanders aan hierin vertrouwen te hebben (48%); in 2022 was dit aandeel 53% en in 2021 58% (Tabel 6).

Het vertrouwen dat de volgende generatie in de Brabantse samenleving gezond oud kan worden is nog lager. Minder dan vier op de tien Brabanders geeft aan hierin vertrouwen in te hebben (38%). Dit geeft aan dat er zorgen zijn over de toekomst.

Het percentage Brabanders dat zich zorgen maakt over de luchtkwaliteit in zijn/haar leefomgeving is ten opzichte van 2022 gelijk gebleven met 39%.

Regionale verschillen

Tussen de regio's zijn geen noemenswaardige verschillen gevonden (Tabel 5 in tabellenboek A).

3.2 Criminaliteit en vertrouwen

De georganiseerde en ondermijnende criminaliteit is een landelijk probleem en ook in de provincie Brabant een bron van zorg. In paragraaf 2.2. is al besproken dat het thema Criminaliteit en veiligheid op plek 2 staat van wat Brabanders als de grootste uitdaging zien voor Brabant. In dit deel zoomen we verder in op de zorgen van Brabanders aangaande dit thema.

3.2.1 Zorgen over criminaliteit en bedreigingen

Zeven op de tien Brabanders (70%) maakt zich zorgen over (drugs)criminaliteit in Brabant (Tabel 7). In 2022 werd een vergelijkbare vraag gesteld en gaf 68% van de Brabanders aan zich specifiek zorgen te maken over drugscriminaliteit.

Net iets minder dan zeven op de tien Brabanders (69%) geeft aan zich ook zorgen te maken over cybercriminaliteit. Daarnaast maakt net iets meer dan acht op de tien Brabanders zich zorgen over de bedreiging en geweld tegen o.a. hulpverleners, ordehandhavers, bestuurders en volksvertegenwoordigers (81%). In 2022 was deze vraag specifiek toegespitst op bedreiging van burgemeesters en wethouders in Brabant en gaf 72% aan zich daar zorgen over te maken.

Tabel 7 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen? (%) *

	n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens
Ik maak me zorgen over (drugs)criminaliteit in Brabant	1480	70	17	12
Ik maak me zorgen over cybercriminaliteit	1482	69	22	9
Ik maak me zorgen over de bedreigingen en geweld tegen o.a. hulpverleners, ordehandhavers, bestuurders en volksvertegenwoordigers	1490	81	13	5

* Aangepaste stellingen in 2023; hierdoor niet vergelijkbaar met eerdere peilingen

Regionale verschillen

In de regio Midden Brabant hebben meer Brabanders aangegeven zich zorgen te maken over (drugs)criminaliteit dan in andere regio's en in Zuidoost Brabant juist minder dan in de andere regio's. In de regio Midden Brabant hebben minder Brabanders aangegeven het noch eens, noch oneens te zijn met deze stelling en maken minder Brabanders zich geen zorgen. In de regio Zuidoost Brabant zijn er meer Brabanders die zich geen zorgen maken dan in de andere regio's.

In de regio Midden Brabant maken meer Brabanders zich zorgen over cybercriminaliteit dan in de andere regio's.

In de regio Midden Brabant maken meer Brabanders zich zorgen over de bedreigingen en geweld tegen o.a. hulpverleners, ordehandhavers, bestuurders en volksvertegenwoordigers dan in andere regio's en minder Brabanders maken zich geen zorgen. In de regio Zuidoost Brabant maken meer mensen zich hier geen zorgen over dan in de andere regio's (Tabel 6 in tabellenboek A).

Landelijk perspectief op ondermijning

De kwartaalrapportage Burgerperspectieven van het SCP 2022|2 laat zien dat ongeveer een zesde van de Nederlanders criminaliteit en veiligheid noemt als belangrijkste maatschappelijke probleem.⁴ Mensen geven aan dat ze ongerust zijn over de aanwezigheid van criminaliteit en de aanpak ervan. Ze maken zich specifiek druk over drugscriminaliteit en over normen en waarden en de rechtspraak.

3.2.2 Minder vertrouwen in (politieke) instanties

Vertrouwen heeft een directe link met veiligheid. De mate waarin burgers op persoonlijk en maatschappelijk gebied zich veilig voelen wordt voor een belangrijk deel bepaald door de functie die de overheid in de zorg voor veiligheid vervult. En de wijze waarop de overheid functioneert, is weer van invloed op de mate waarin burgers hun overheid vertrouwen.⁵ We hebben Brabanders gevraagd hoe het staat met hun vertrouwen in de medemens, belangrijke instituties en de lokale en nationale overheid.

Tabel 8 Perspectief van Brabanders – Vertrouwen (N=1.561/%)

	Jaar	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens
Ik heb vertrouwen in de medemens	2023	55	35	10
	2022	58	32	10
	2021	62	27	11
	2020	74	24	3
	2019	71	19	11
	2018	66	24	10
	2017	70	24	6
Ik heb vertrouwen in de nationale overheid	2023	23	32	45
	2022	27	35	38
	2021	47	30	23
	2020	35	37	29
	2019	40	32	29
	2018	38	31	30
	2017	36	35	29
Ik heb vertrouwen in politie en justitie	2023	45	30	25
	2022	48	30	22
	2021	56	25	19
	2020	60	24	17
	2019	59	24	17
	2018	53	27	20
	2017	61	24	15
Ik heb vertrouwen in de manier waarop mijn gemeente wordt bestuurd	2023	39	39	22
	2022	44	40	16
	2021	49	33	18
	2020	48	30	22
	2019	49	32	19
	2018	43	34	24
	2017	41	36	23

Ik heb vertrouwen in het functioneren van de Brabantse overheid	2023	36	45	19
	2022	39	45	16
	2021	46	40	14
	2020	43	40	16
	2019	46	42	13
	2018	46	37	17
	2017	41	42	11

Vertrouwen in de medemens

Net iets meer dan de helft van de Brabanders (55%) heeft vertrouwen in de medemens, 10% heeft geen vertrouwen (Tabel 8). Dit jaar is geen significante verandering te zien in het vertrouwen in de medemens ten opzichte van 2022, maar de dalende trend zet wel door.

Vertrouwen in politie en justitie

Net als in 2022 heeft net iets meer dan 4 op de 10 Brabanders vertrouwen in politie en justitie (45%). Ook hier is over de jaren een dalende trend te zien (Tabel 8).

Vertrouwen in overheidslagen

Het vertrouwen in de verschillende overheidslagen (nationaal, provinciaal en lokaal) laat ten opzichte van 2022 een daling zien (Tabel 8). Het vertrouwen in de nationale overheid en gemeentebestuur is significant afgenomen. Het vertrouwen in de nationale overheid is gedaald van 27% in 2022 naar 23% in 2023. Het percentage Brabanders dat geen vertrouwen heeft in de nationale overheid is gestegen van 38% in 2022 naar 45% in 2023. Het vertrouwen in de manier waarop de gemeente wordt bestuurd is gedaald van 44% in 2022 naar 39% in 2023. Het percentage Brabanders dat geen vertrouwen heeft in het gemeente bestuur is gestegen van 16% in 2022 naar 22% in 2023. Het percentage Brabanders dat geen vertrouwen heeft in het functioneren van de Brabantse overheid is gestegen van 16% in 2022 naar 19% in 2023.

Regionale verschillen

Vertrouwen in de medemens: in de regio Noordoost Brabant is het percentage Brabanders dat vertrouwen heeft in de medemens hoger dan in de andere regio's en in West Brabant juist lager.

Vertrouwen in de nationale overheid: in de regio Zuidoost Brabant is het percentage Brabanders dat vertrouwen heeft in de nationale overheid lager dan in andere regio's. Het percentage Brabanders dat geen vertrouwen heeft in de nationale overheid is hoger dan in andere regio's en in West Brabant is dat juist lager.

Vertrouwen in de provinciale overheid: in de regio West Brabant is het percentage Brabanders dat vertrouwen heeft in de Brabantse overheid hoger dan in de andere regio's. In de regio Zuidoost Brabant is dit juist lager. In de regio Zuidoost Brabant is het percentage Brabanders dat geen vertrouwen heeft in de Brabantse overheid hoger dan in de andere regio's en in West Brabant juist lager dan in de andere regio's (Tabel 7 in tabellenboek A).

Landelijk perspectief op vertrouwen

Uit de kwartaalrapportage Burgerperspectieven van het SCP 2022|2 laat zien dat 52% van de Nederlanders de Tweede Kamer een 6 of hoger geeft voor vertrouwen en 50% geeft de

regering een 6 of hoger voor vertrouwen.⁶ Dit is vergelijkbaar met de winter van 2021/2022. Ongeveer één op de drie (31%) Nederlanders geeft de regering een ruime onvoldoende (rapportcijfer 4 of lager). Dit is ook vergelijkbaar met de winter 2021/2022.

De kwartaalrapportage Burgerperspectieven van het SCP 2022|2 laten ook zien dat twee derde van de Nederlanders (67%) vindt dat anderen te vertrouwen zijn.⁷ Dit een hoger percentage dan we in Tabel 8 zien voor de Brabanders. Het landelijke percentage is sinds medio 2020 stabiel en ongeveer even hoog als voor de coronacrisis.

In de kwartaalrapportage Burgerperspectieven van het SCP 2022|2 worden twee brede narratieven van politieke ontevredenheid geïdentificeerd.⁸ Mensen verwachten van de overheid dat zij maatschappelijke problemen oplost en zijn kritisch over de manier waarop de regering, politici en de overheid dit aanpakken en het gebrek aan resultaat. Het tweede narratief gaat meer over de vorm; mensen zijn kritisch over de huidige politiek-bestuurlijke cultuur en in het bijzonder over de relatie tussen burger en politiek.

In dit onderzoek onder Brabanders dragen zij in de antwoorden bij de open vraag wat de grootste uitdaging wordt voor het jaar 2023 soortgelijke zorgen aan. Men spreekt uit dat ze graag een overheid zien die eerlijker is en werkelijk met problemen aan de slag gaat en vooruitgang boekt. Tevens zie je ook de kritische noot van de Brabanders op de relatie tussen burger en politiek terug in Tabel 5 van dit rapport.

3.2.3 Brabanders en de ervaren wrijving tussen groepen in de samenleving

Verschillen tussen groepen mensen kan leiden tot wrijving en spanningen. In hoeverre ervaren Brabanders op dit moment wrijving tussen verschillende groepen in de (Brabantse) samenleving?

Net als in 2022 wordt de meeste wrijving ervaren tussen mensen die het in dit land voor het zeggen hebben en de rest van de bevolking; Brabanders geven dit gemiddeld een 6,7 in 2023.

Tabel 9 Wrijving tussen groepen in Brabant volgens Brabanders (%)

	n	5 of lager	6 en 7	8 of hoger
Mensen die het in dit land voor het zeggen hebben en de rest van de bevolking	1346	26	42	32
Arme en rijke mensen	1356	41	35	24
Mensen met een verschillende politieke voorkeur	1330	40	40	20
Verschillende religieuze groeperingen	1338	44	37	19
Mensen met en zonder een migratieachtergrond	1333	39	42	19
Hoog- en laagopgeleiden	1350	48	36	16
Ouderen en jongeren	1369	57	32	11
Agrariërs en niet-agrariërs	1326	48	34	18
Zieke en gezonde mensen	1347	63	26	11
Werkgevers en werknemers	1340	63	29	8

(Cijfer; 1 is "helemaal geen wrijving" en 10 is "zeer veel wrijving").

De ervaren wrijving tussen groepen wordt het meest waargenomen (8 of hoger) tussen mensen die het in dit land voor het zeggen hebben en de rest van de bevolking (Tabel 9). Deze ontwikkeling sluit aan bij de dalende mate van vertrouwen in overheden en instanties zoals is besproken in paragraaf 3.2.2 en 2.4. Als tweede wordt dit waargenomen bij groepen arme en rijke mensen en als derde bij groepen met een verschillende politieke voorkeur. De volgorde van ranking op basis van een 8 of hoger is hetzelfde als in 2022.

Regionale verschillen

In de regio Midden Brabant wordt meer wrijving ervaren tussen arme en rijke mensen dan in de andere regio's (Tabel 8 in tabellenboek A).

Landelijk perspectief op tegenstellingen tussen groepen

In de kwartaalrapportage Burgerperspectieven van het SCP 2022² wordt niet gevraagd naar wrijving tussen groepen zoals in dit onderzoek, maar wordt gevraagd naar ervaren sociale conflicten tussen groepen mensen. De antwoorden kunnen dus niet één op één met elkaar worden vergeleken. De meeste sociale conflicten worden landelijk ervaren tussen arme en rijke mensen, mensen met en zonder migratieachtergrond en tussen mensen met verschillende politieke opvattingen.⁹ Bij al deze groepen zegt ruim 60% het conflict (zeer) groot te vinden. Het minst ervaart men conflict tussen seksen en leeftijdsgroepen. Arme en rijke mensen en mensen met een politieke voorkeur staan bij de Brabanders in de top 3 van groepen waartussen men wrijving ervaart.

4 Energietransitie en klimaatproof Brabant

Om in 2030 49% minder CO₂ uit te stoten dan in 1990, maakt Nederland, en Brabant vanzelfsprekend ook, de komende jaren een energietransitie door. Er wordt afscheid genomen van fossiele energiebronnen en we bewegen richting meer duurzame energiebronnen. Daarbij moeten in 2050 alle woningen in Nederland verduurzaamd zijn. In het Bestuursakkoord "Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant (2020-2023)" lezen we dat de provincie gaat voor 50% duurzaam opgewekte energie in 2030 en dat de CO₂ uitstoot met 50% gereduceerd moet zijn ten opzichte van 1990.¹⁰

4.1 Klimaatverandering en landbouw in Brabant

4.1.1 Zorgen over klimaat afgenomen, meer vertrouwen in energiebesparing

In hoofdstuk 2 zagen we dat milieuproblemen en klimaatverandering voor Brabanders beide in de top 10 staan van de grootste uitdagingen voor Brabant.

Tabel 10 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen? (%)

	Jaar	n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/ geen mening
Ik maak me zorgen over het klimaat	2023	1530	50	29	18	3
	2022	1254	59	26	13	2
	2021	1226	58	26	15	2
	2020	766	63	23	13	0
	2019	813	58	29	13	1
Ik heb er vertrouwen in dat we in de toekomst voldoende kunnen besparen op energieverbruik	2023	1530	44	31	18	7
	2022	1254	38	36	21	4
	2021	1226	48	32	15	5
	2020	766	45	29	23	2
	2019	813	45	32	20	3
Ik heb er vertrouwen in dat de overgang naar het gebruik van duurzame energiebronnen (zon, wind, waterkracht, biomassa en bodem- en buitenluchtwarmte) snel genoeg gaat	2023*	1530	30	35	27	8

*deze vraag is nieuw toegevoegd aan de vragenlijst van 2023 en is dus niet te vergelijken met eerdere jaren.

In vergelijking met 2022 maken Brabanders zich minder zorgen over het klimaat; in vergelijking met 2022 nam het percentage Brabanders dat het (helemaal) eens is met de stelling 'Ik maak me zorgen over het klimaat' af van 59% naar 50% (Tabel 10). Meer Brabanders maken zich (helemaal) geen zorgen over het klimaat; het percentage nam toe van 13% in 2022 naar 18% in 2023. Dit is een opvallende verandering, echter is de oorzaak van deze verandering lastig aan te duiden. Mogelijk waren zorgen over andere thema's het afgelopen jaar groter, waardoor zorgen om het klimaat (tijdelijk) zijn gedaald.

Meer Brabanders dan in 2022 hebben er vertrouwen in dat we in de toekomst voldoende besparen op energieverbruik; dit percentage is toegenomen van 38% in 2022 naar 44% in 2023. Zowel het percentage dat het hier niet mee eens is als het aandeel dat hierop noch eens/noch oneens antwoord is afgenomen (van 21% naar 18% niet mee eens en van 36% naar 31% noch eens/noch oneens). Brabanders zijn dus duidelijk positiever geworden over energiebesparing. Drie op de tien Brabanders (30%) heeft er vertrouwen in dat de overgang naar het gebruik van duurzame energiebronnen snel genoeg gaat. 27% heeft hier geen vertrouwen in.

Regionale verschillen

Tussen de regio's zijn geen noemenswaardige verschillen gevonden (Tabel 9 in tabellenboek A).

4.1.2 Vertrouwen in overgang naar duurzame landbouw gelijk gebleven

Met betrekking tot het tegengaan van klimaatverandering zijn zowel op Europees niveau als binnen de Verenigde Naties verregaande afspraken gemaakt over het beperken van de uitstoot van broeikasgassen. Voor Nederland betekent dit dat we moeten komen tot een forse reductie van de emissie van broeikasgassen.¹¹ Eén van de sectoren die daar een rol in speelt is de landbouw. Hoeveel vertrouwen heeft de Brabander in het aanpassingsvermogen van de landbouw?

Tabel 11 laat zien dat het vertrouwen in de overgang van Brabant naar een duurzame landbouw gelijk is gebleven ten opzichte van 2022.

Tabel 11 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stelling?(%)

	Jaar	n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Ik heb vertrouwen in de overgang van Brabant naar duurzame landbouw (o.a. terugdringen van uitstoot broeikasgassen en de omvang van de veehouderij, duurzaam produceren)	2023	1530	30	41	20	9
	2022	1254	32	40	19	9
	2021	1226	37	34	21	8
	2020	766	30	39	26	5
	2019	813	38	31	23	8

Regionale verschillen

Tussen de regio's in Brabant worden geen verschillen gevonden (Tabel 10 in tabellenboek A).

4.1.3 De omschakeling naar een circulaire economie

In een circulaire economie worden grondstoffen oneindig vaak (her)gebruikt om verspilling te voorkomen. Een circulaire economie staat daarmee tegenover het huidige lineaire systeem waarbij grondstoffen worden omgezet in producten die na gebruik worden vernietigd. Hoe denken Brabanders hierover?

Ongeveer één derde van de Brabanders (31%) heeft er vertrouwen in dat de overgang naar een circulaire economie snel genoeg gaat (Tabel 12). Ruim een kwart (27%) is het daar niet mee eens. Dit is vergelijkbaar met het percentage Brabanders dat vertrouwen heeft in de snelheid waarmee we omschakelen naar duurzame energiebronnen.

Tabel 12 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stelling? (%) *

	Jaar	n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Ik heb er vertrouwen in dat de overgang naar een circulaire economie (hergebruik van materialen, afval scheiden, gebruik plastic materiaal beperken) snel genoeg gaat	2023	1530	31	35	27	7

*deze vraag is nieuw toegevoegd aan de vragenlijst van 2023 en is dus niet te vergelijken met eerdere jaren.

Regionale verschillen

Tussen de regio's zijn geen noemenswaardige verschillen gevonden (Tabel 11 in tabellenboek A).

4.1.4 De rol van de Brabander in de klimaatopgave

In de klimaatopgave heeft de burger ook een belangrijke rol. Hoe denken Brabanders over hun eigen rol?

Tabel 13 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stelling? (%)

	Jaar	n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Door de keuzes die ik maak, kan ik helpen klimaatverandering tegen te gaan	2023	1524	51	31	11	6
	2022	1250	56	30	10	4
	2021	1225	58	28	10	4
	2020	763	61	25	9	5
De overheid moet bereid zijn veel te besteden om ervoor te zorgen dat iedereen in Nederland mee kan doen met het verduurzamen van de eigen woning	2023	1524	71	19	6	5
	2022	1250	74	19	4	4
	2021	1225	67	22	6	5
	2020	763	79	14	5	2
Iedereen in de Brabantse samenleving, waaronder ikzelf, is verantwoordelijk om bij te dragen aan stikstofreductie	2023	1524	54	26	14	7
	2022	1250	61	25	10	4
	2021	1225	60	26	10	4
	2020	763	69	19	9	3

Iets meer dan de helft van de Brabanders (51%) geeft aan dat ze door de keuzes die zij maken kunnen helpen bij het tegengaan van klimaatverandering. Dit percentage is gedaald ten opzichte van 2022 (56%) (Tabel 13).

Het percentage Brabanders dat vindt dat de overheid bereid moet zijn om veel te besteden om ervoor te zorgen dat iedereen in Nederland mee kan doen met het verduurzamen van de eigen woning is onveranderd hoog (71%) ten opzichte van 2022.

Minder Brabanders dan in 2022 vinden dat iedereen in de samenleving dus ook zichzelf een bijdragen moeten leveren aan de stikstofreductie; dit percentage is gedaald van 61% in 2022 naar 54% in 2023. Het percentage Brabanders dat het oneens is met deze stelling is toegenomen van 10% in 2022 naar 14% in 2023 en het percentage dat dit niet weet of geen mening heeft is toegenomen van 4% in 2022 naar 7% in 2023.

Regionale verschillen

Tussen de regio's in Brabant worden geen verschillen gevonden (Tabel 12 in tabellenboek A).

Landelijk perspectief op klimaat

De kwartaalrapportage Burgerperspectieven van het SCP van 2022¹², laat zien dat klimaat en milieu op plek 5 staan van de belangrijkste maatschappelijke problemen voor Nederlanders.¹² Ongeveer een op de vijf mensen noemen klimaat en milieu bij de belangrijkste maatschappelijke problemen. Bijna driekwart (72%) van de Nederlanders geeft aan het (helemaal) eens te zijn met de stelling dat de mensheid snel in actie moet komen tegen klimaatverandering.

5 Duurzame verstedelijking, vitaal platteland en mobiliteit

Brabant bouwt aan een duurzame verstedelijking, een vitaal platteland en mobiliteit dit stad en platteland verbindt. Binnen deze opgave zijn diverse thema's erg actueel. In Brabant neemt het aantal bewoners en het aantal huishoudens toe¹³. Door schaarste op de woningmarkt, stijgen de prijzen zowel bij huur- als koopwoningen. Dit is niet alleen een probleem in de steden, maar speelt ook buiten de steden. In en rond de steden neemt de drukte de komende jaren verder toe, terwijl op het platteland de uitdaging juist wordt om de kernen bereikbaar en aangesloten te houden. In Brabant werkt de provincie aan de slimme mobiliteit van morgen. De oplossing ligt namelijk niet alleen in extra asfalt of klassiek openbaar vervoer.¹⁴ Hoe denken Brabanders over ontwikkelingen op de woningmarkt, leefbaarheid in dorpen en mobiliteit?

5.1 Duurzame verstedelijking

5.1.1 Zorgen over het woningtekort en de stijgende woningprijzen blijft hoog

In hoofdstuk 2 zagen we dat Brabanders 'huisvesting' het hoogst scoren als uitdaging voor Brabant. 40% van de Brabanders ziet huisvesting als een opgave. Ook bij de open vraag wat als de grootste uitdaging voor 2023 wordt gezien, staat 'het tekort aan woningen' op plek 3 van de meest gegeven antwoorden.

Tabel 14 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stelling?(%)

	Jaar	n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Ik maak me zorgen over het tekort aan betaalbare koopwoningen voor starters in Brabant	2023	1522	75	17	5	3
	2022	1242	81	13	3	3
	2021	1224	71	18	6	6
	2020	763	76	13	8	4
Ik maak me zorgen over het tekort aan sociale huurwoningen in Brabant	2023	1522	72	16	8	4
	2022	1242	78	14	5	2
	2021	1224	69	17	8	7
	2020	763	72	15	8	4

De zorgen over het tekort aan betaalbare koopwoningen en aan sociale huurwoningen blijft hoog met percentages boven de 70% (Tabel 14). Het percentage Brabanders dat zich zorgen maakt over betaalbare koopwoningen en sociale huurwoningen is echter ten opzichte van de piek in 2022 wel iets afgenomen. Meer Brabanders antwoordde in 2023 neutraal op deze stelling (17% in 2023 ten opzichte van 13% in 2022).

Het percentage Brabanders dat het oneens is met de stelling 'ik maak me zorgen over het tekort aan sociale huurwoningen in Brabant' is toegenomen van 5% in 2022 naar 8% in 2023 en het percentage Brabanders dat dit niet weet of geen mening heeft is gestegen van 2% in 2022 naar 4% in 2023.

Regionale verschillen

In de regio West Brabant maken minder Brabanders zich zorgen over het tekort aan sociale huurwoningen dan in de andere regio's. In deze regio is het percentage Brabanders dat neutraal antwoord hoger dan in de andere regio's (Tabel 13 in tabellenboek A).

5.1.2 Leefbaarheid en leefomgeving in Brabantse dorpen onder druk

In kleine dorpen staat de leefbaarheid soms onder druk. Kerken gaan dicht, cafés en winkels sluiten. Aan de andere kant is er meer vraag naar ruimte voor het bouwen van woningen en bedrijventerreinen. De uitbreiding hiervan zou ten koste kunnen gaan van het landelijk gebied. Is dit iets waar Brabanders zich zorgen om maken?

Net als in 2022 maakt 42% van de Brabanders zich zorgen over de leefbaarheid in Brabantse dorpen (Tabel 15). Ongeveer twee op de tien Brabanders (23%) vindt dat het toenemende aantal woningen en bedrijventerreinen ten koste mag gaan van het landelijk gebied. 40% van de Brabanders is het hiermee (helemaal) oneens.

Tabel 15 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stelling?(%)

	Jaar	n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Ik maak me zorgen over de leefbaarheid in Brabantse dorpen	2023	1522	42	32	19	7
	2022	1242	42	35	19	5
	2021	1224	36	35	23	6
	2020	763	42	27	26	6
Het groeiende aantal woningen en bedrijventerreinen mag ten koste gaan van het landelijke gebied*	2023	1522	23	32	40	5

* deze vraag is nieuw toegevoegd aan de vragenlijst van 2023 en is dus niet te vergelijken met eerdere jaren.

Regionale verschillen

Tussen de regio's zijn geen noemenswaardige verschillen gevonden (Tabel 14 in tabellenboek A).

5.2 Mobiliteit

5.2.1 Minder vertrouwen in duurzame verkeersoplossingen

In het bestuursakkoord "Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant (2020-2023)" staat dat de druk op de bereikbaarheid van Brabant toeneemt.¹⁵ Men geeft aan dat het belangrijk is dat uitvoering van mobiliteitsprojecten vol op stoom blijven en dat besluitvorming rondom nieuwe projecten niet tot vertraging mogen leiden. Een schaalsprong op het gebied van OV is ook cruciaal om Brabant bereikbaar te houden, zowel in de stad als in de kleine kernen en op het platteland.

In hoofdstuk 2 was te lezen dat 10% van de Brabanders aangeeft dat ze vinden dat het met mobiliteit in Brabant goed gaat. Mobiliteit staat op de vijfde plek van terreinen waarvan Brabanders vinden dat het goed gaat en op een tiende plek van terreinen waarvan men vindt dat het een grote uitdaging is voor Brabant.

We hebben aan Brabanders gevraagd of zij geloven in vernieuwende duurzame verkeersoplossingen en of zij verwachten zelf in de toekomst elektrisch te gaan autorijden.

Tabel 16 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen? (%)

	Jaar	n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Ik geloof in vernieuwende duurzame verkeersoplossingen om doorstroming te garanderen (niet meer asfalt en klassiek openbaar vervoer, maar deelauto's, deelscooters, elektrische fietsen en fietssnelwegen)*	2023	1524	29	33	30	7
	2022	1250	40	36	16	8
	2021	1225	47	31	13	9
	2020	764	50	23	18	8
	2019	813	48	28	26	10
Ik verwacht dat ik over 15 jaar in een elektrische auto rijd (of een voertuig op andere duurzame brandstof, zoals waterstof)	2023	1524	45	20	21	14
	2022	1250	47	21	18	14
	2021	1225	49	19	20	12
	2020	764	53	17	18	12
	2019	813	44	19	26	10

* Stelling in 2023 enigszins andere formulering maar wel nog vergelijkbaar met eerdere jaren

Het geloof in vernieuwende duurzame verkeersoplossingen is ten opzichte van 2022 afgenomen van 40% in 2022 naar 29% in 2023. Deze daling is al eerder ingezet (Tabel 16). Brabanders geloven niet in vernieuwende duurzame verkeersoplossingen; het percentage is bijna verdubbeld van 16% in 2022 naar 30% in 2023. Deze vrij grote verandering kan mogelijk te maken hebben met het toelichten van de term duurzame verkeersoplossingen aan de hand van meer voorbeelden in de voorgelegde stelling in de vragenlijst van dit jaar en opzichte van voorgaande jaren.

Net als in 2022 verwacht iets minder dan de helft van de Brabanders over 15 jaar in een elektrische auto of een voertuig op andere duurzame brandstof te rijden (45%). Het percentage Brabanders dat verwacht over 15 jaar niet in een elektrische auto of voertuig op andere duurzame brandstof te rijden is toegenomen van 18% in 2022 naar 21% in 2023.

Regionale verschillen

In de regio West Brabant geloven minder Brabanders in vernieuwende verkeersoplossingen dan in de andere regio's.

In de regio Midden Brabant verwachten minder Brabanders dat ze over 15 jaar in een elektrisch auto rijden dan in de andere regio's. In de regio Zuidoost Brabant antwoorden meer Brabanders neutraal en in Noordoost Brabant is het percentage Brabanders dat het (helemaal) oneens is met deze stelling lager dan in andere regio's (Tabel 15 in tabellenboek A).

6 Duurzame concurrerende economie

Brabant is een innovatieve en economische topregio. Het provinciale bestuur wil deze positie graag verstevigen. In het huidige bestuursakkoord en de Staat van Brabant worden zaken genoemd die van belang kunnen zijn, namelijk een sterke concurrentiepositie, innovatiekracht, een goed vestigingsklimaat en een evenwichtige arbeidsmarkt met voldoende talent op alle niveaus van belang.^{16 17}

We vroegen Brabanders naar hun vertrouwen in de economie en in de ontwikkelingen op de arbeidsmarkt.

6.1 Vertrouwen in economie is stabiel

Net als in 2022 heeft meer dan de helft van de Brabanders vertrouwen in de ontwikkeling van de Brabantse economie (56%) (Tabel 17). Het percentage Brabanders dat het (helemaal) oneens is met deze stelling is toegenomen van 6% in 2022 naar 10% in 2023.

Tabel 17 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stelling?(%)

	Jaar	n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Ik heb vertrouwen in de Brabantse economie	2023	1471	56	29	10	5
	2022	1262	58	32	6	4
	2021	1227	60	29	6	5
	2020	769	63	27	5	5
	2019	813	68	24	4	4

Regionale verschillen

In de regio Zuidoost Brabant heeft men meer vertrouwen in de Brabantse economie dan in de andere regio's (Tabel 16 in tabellenboek A).

Landelijke beeld: verwachtingen economie

In de landelijke Burgerperspectieven van het SCP 2022|2 is te zien dat 63% van de Nederlanders een verslechtering van de economische situatie verwacht.¹⁸ In de winter 2021/2022 was dat nog 43%. 29% verwacht een verslechtering van de eigen financiële situatie. Veel mensen maken zich zorgen over de stijgende prijzen van onder meer boodschappen en energie. Men is vooral somber over de economische toekomst. Driekwart van de Nederlanders geeft de economie (76%) en de eigen financiële situatie (88%) desalniettemin een voldoende.

6.2 Aanpassingsvermogen aan nieuwe competenties en leven lang leren

De arbeidsmarkt verandert steeds meer ten gevolge van ontwikkelingen als robotisering, digitalisering en kunstmatige intelligentie.¹⁹ Hierdoor verdwijnen bepaalde banen, maar ontstaan ook nieuwe banen waarvoor competenties vereist kunnen zijn waar

werkzoekenden in veel gevallen niet over beschikken. In dat geval is het van belang dat werknemers zich gedurende hun loopbaan blijven ontwikkelen.

We hebben aan Brabanders gevraagd of zij verwachten dat zij zich aan kunnen passen aan nieuwe competenties die van hen gevraagd worden en of zij het van belang vinden om een leven lang te kunnen leren.

Net als in 2022 verwacht ongeveer de helft van de Brabanders (53%) zich voldoende te kunnen aanpassen aan nieuwe competenties die van hen gevraagd wordt op hun werk (Tabel 18). Ook het percentage Brabanders dat het belangrijk vindt om een leven lang te kunnen leren (zichzelf te blijven ontwikkelen, bij te blijven) is min of meer gelijk gebleven (66% in 2023). Het percentage Brabanders dat het (helemaal) oneens is met deze stelling is gedaald van 7% in 2022 naar 5% in 2023.

Tabel 18 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen? (%)

	Jaar	n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Ik verwacht dat ik me voldoende kan aanpassen aan nieuwe competenties die van me gevraagd worden op mijn werk	2023	1537	53	20	5	23
	2022	1262	50	20	5	25
	2021	1227	55	17	4	23
	2020	769	49	19	4	27
	2019	813	54	17	7	23
Ik vind het belangrijk om een leven lang te kunnen leren (mezelf te kunnen blijven ontwikkelen, bij te blijven)	2023	1537	66	26	5	3
	2022	1262	67	24	7	2
	2021	1227	74	19	5	2
	2020	769	81	14	4	1
	2019	813	78	16	5	2

Regionale verschillen

Tussen de regio's zijn geen noemenswaardige verschillen gevonden (Tabel 17 in tabellenboek A).

6.3 Toenemende zorgen over de beschikbaarheid van goed personeel

Afgelopen jaar kwam de krapte op de arbeidsmarkt veelvuldig in het nieuws. In veel beroepsgroepen was de krapte op de arbeidsmarkt te merken. Hoe ontwikkelt dit zich de komende periode met het veranderde economische klimaat? Hoe denken Brabanders hierover?

Het aandeel Brabanders dat zich zorgen maakt over het feit dat er binnen bepaalde beroepsgroepen moeilijk aan goed personeel te komen is, is toegenomen van 62% in 2022 naar 70% in 2023 (Tabel 19). Het percentage Brabanders dat het noch eens, noch oneens was met deze stelling is afgenomen van 27% in 2022 naar 19% in 2023. Iets minder dan de helft van de Brabanders (47%) maakt zich zorgen over dat niet alle mensen kunnen meedoen op de arbeidsmarkt. 17% van de Brabanders is het hiermee (helemaal) oneens.

Tabel 19 In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stelling?(%)

	Jaar	n	(Helemaal) eens	Noch eens, noch oneens	(Helemaal) oneens	Weet niet/geen mening
Ik maak me zorgen over het feit dat er binnen bepaalde beroepsgroepen moeilijk aan goed personeel te komen is	2023	1537	70	19	8	4
	2022	1262	62	27	7	4
	2021	1227	54	31	10	5
	2020	769	72	19	5	4
	2019	813	67	22	9	3
Ik maak me zorgen dat niet alle mensen mee kunnen doen op de arbeidsmarkt*	2023	1537	47	32	17	4

*deze vraag is nieuw toegevoegd aan de vragenlijst van 2023 en is dus niet te vergelijken met eerdere jaren.

Regionale verschillen

Tussen de regio's zijn geen noemenswaardige verschillen gevonden (Tabel 18 in tabellenboek A).

7 Tot slot

We leven in woelige tijden. Begin 2022 zaten we nog midden in de coronacrisis en waren diverse coronamaatregelen van kracht. Vanaf eind februari 2022 hebben we deze maatregelen voor een groot deel achter ons kunnen laten. Al snel volgde een nieuwe crisis; Rusland viel Oekraïne binnen. Deze oorlog en de inflatie die volgde hebben invloed op ons dagelijks leven. De energieprijzen stegen enorm en ook dagelijkse boodschappen zijn flink duurder geworden. Deze recente ontwikkelingen vonden plaats terwijl we al sinds langere tijd te maken hebben met aanzienlijke maatschappelijk opgaven zoals klimaatverandering en de energietransitie, de herziening van de landbouw en natuurherstel en woningtekort. Ook zijn er spanningen als het gaat over hoe we met elkaar samenleven. Dit onderzoek laat die maatschappelijke onrust ook zien. Hoewel Brabanders gemiddeld genomen hun geluk met een 7,4 beoordelen, maken mensen zich op veel gebieden zorgen en neemt het algemeen vertrouwen af. Vertrouwen in de overheid, die een belangrijke rol heeft bij de aanpak van maatschappelijke opgaven, neemt de afgelopen jaren verder af. In Brabant lijkt de onvrede over de relatie tussen de politiek en burgers zelfs meer toe te nemen dan landelijk.

Voor de vier onderzochte maatschappelijke opgaven springen er een aantal resultaten uit. Voor de opgave ‘gezonde en veilige leefomgeving’ valt op dat de zorgen over gezond oud worden toenemen en dat zorgen over criminaliteit en geweld en bedreigingen tegen o.a. hulpverleners, ordehandhavers, bestuurders en volksvertegenwoordigers groot zijn. Voor de opgave ‘energietransitie en klimaatproof Brabant’ valt op dat minder Brabanders zich zorgen maken over het klimaat en dat minder Brabanders zich mede verantwoordelijk voelen voor het tegengaan van de klimaatverandering en voor het reduceren van stikstofemissie. Voor de opgave ‘duurzame verstedelijking, vitaal platteland en mobiliteit’ valt op dat de zorgen om de woningmarkt nog steeds groot zijn. Voor de opgave ‘duurzame concurrerende economie’ valt op dat het vertrouwen in de Brabantse economie redelijk stabiel is en dat mensen zich vooral zorgen maken over het tekort aan goed personeel.

Hoewel mensen zich op veel gebieden zorgen maken (over de toekomst) komt de ervaren urgentie niet altijd overeen met de situatie per vraagstuk en de grootte van de opgave waar de provincie voor staat (zoals energietransitie, klimaatdoelen en de stikstofreductie). Zo zetten Brabanders natuur(landschap)³ vrij hoog (plek 3) in de lijst van terreinen waar het in Brabant goed mee gaat en zijn de zorgen over het klimaat ten opzichte van 2022 afgenomen. Ook geven ten opzichte van 2022 minder Brabanders aan dat zijzelf een rol hebben bij het tegengaan van klimaatverandering en bij het reduceren van stikstof. Dit terwijl diverse bronnen laten zien dat het niet goed gaat met de natuur in Brabant²⁰ en dat de CO₂-reductie nog niet snel genoeg gaat om de klimaatdoelen van 2030 te halen²¹.

³ In de vragenlijst is natuur(landschap) niet nader toegelicht. Door de respondent kan natuur(landschap) op verschillende manier geïnterpreteerd zijn.

Referenties

- ¹ CBS. Welzijn: kerncijfers, persoonskenmerken. Geraadpleegd op 21 februari 2023, van <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/82634NED/table?ts=1643879713065>
- ² Miltenburg, E., Geurkink, B., Tunderman, S., Beekers & D., Den Ridder, J. (2022). Burgerperspectieven bericht 2 > 2022. Den Haag: SCP.
- ³ Miltenburg, E., Geurkink, B., Tunderman, S., Beekers & D., Den Ridder, J. (2022). Burgerperspectieven bericht 2 > 2022. Den Haag: SCP.
- ⁴ Miltenburg, E., Geurkink, B., Tunderman, S., Beekers & D., Den Ridder, J. (2022). Burgerperspectieven bericht 2 > 2022. Den Haag: SCP.
- ⁵ Raad voor het openbaar bestuur (2011). Veiligheid en Vertrouwen - kernen van een democratische rechtstaat. Den Haag: Raad voor het openbaar bestuur (Rob).
- ⁶ Miltenburg, E., Geurkink, B., Tunderman, S., Beekers, D. & Den Ridder, J. (2022). Burgerperspectieven bericht 2 > 2022. Den Haag: SCP.
- ⁷ Miltenburg, E., Geurkink, B., Tunderman, S., Beekers, D. & Den Ridder, J. (2022). Burgerperspectieven bericht 2 > 2022. Den Haag: SCP.
- ⁸ Miltenburg, E., Geurkink, B., Tunderman, S., Beekers, D. & Den Ridder, J. (2022). Burgerperspectieven bericht 2 > 2022. Den Haag: SCP.
- ⁹ Miltenburg, E., Geurkink, B., Tunderman, S., Beekers, D. & Den Ridder, J. (2022). Burgerperspectieven bericht 2 > 2022. Den Haag: SCP.
- ¹⁰ Bestuursakkoord 2020-2023 (2020). Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant. 's-Hertogenbosch: Provincie Noord-Brabant.
- ¹¹ WUR. Landbouw en Klimaatverandering. Geraadpleegd op 7 februari 2021, van <https://edepot.wur.nl/133557>
- ¹² Miltenburg, E., Geurkink, B., Tunderman, S., Beekers, D. & Den Ridder, J. (2022). Burgerperspectieven bericht 2 > 2022. Den Haag: SCP.
- ¹³ Provincie Noord-Brabant. De bevolkings- en woningbehoefteprognose Noord-Brabant. Geraadpleegd op 27 februari 2023, van <https://bevolkingsprognose.brabant.nl>
- ¹⁴ Provincie Noord-Brabant. Slimme mobiliteit. Geraadpleegd op 27 februari van <https://www.brabant.nl/onderwerpen/verkeer-en-vervoer/slimme-mobiliteit>
- ¹⁵ Bestuursakkoord 2020-2023 (2020). Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant. 's-Hertogenbosch: Provincie Noord-Brabant.
- ¹⁶ Bestuursakkoord 2020-2023 (2020). Samen, Slagvaardig en Slim: Ons Brabant. 's-Hertogenbosch: Provincie Noord-Brabant.
- ¹⁷ De Staat van Brabant / Duurzame en concurrerende economie. Geraadpleegd op 23 februari 2023, van <https://www.brabant.nl/over-brabant/staat-van-brabant>
- ¹⁸ Miltenburg, E., Geurkink, B., Tunderman, S., Beekers & D., Den Ridder, J. (2022). Burgerperspectieven bericht 2 > 2022. Den Haag: SCP.
- ¹⁹ Dubbeldam, L., Vermeulen, P., Orbon, I., Du Long, K., Dagevos, J. & van Kasteren, H. (2018). Expeditiegids Brabant: opgaven, perspectieven en cijfers voor de Provinciale Statenverkiezingen 2019. Tilburg: het PON, Brabantadvies en Telos.
- ²⁰ De Staat van Brabant / gezonde-en-veilige leefomgeving. Geraadpleegd op 13 maart 2023, van <https://www.brabant.nl/over-brabant/staat-van-brabant/gezonde-en-veilige-leefomgeving>
- ²¹ De Staat van Brabant / energietransitie. Geraadpleegd op 13 maart 2023, van <https://www.brabant.nl/over-brabant/staat-van-brabant/energietransitie>

Bijlage A Onderzoeksverantwoording

In opdracht van de Provincie Noord-Brabant heeft Het PON & Telos Brabantse leden van Panelclix⁴ bevraagd over ontwikkelingen in de Brabantse en Nederlandse samenleving via een online vragenlijstonderzoek. Het onderzoek stond uit van maandag 30 januari tot en met maandag 6 februari 2023. In totaal hebben 1.561 Brabanders vanaf 18 jaar de vragenlijst ingevuld (zie bijlage B voor de vragenlijst).

De resultaten van dit onderzoek zijn gewogen naar geslacht, leeftijd en opleidingsniveau om de respons ten aanzien van deze kenmerken representatief te maken voor de bevolkingssamenstelling in de provincie Noord-Brabant. Dit houdt in dat de antwoorden die gegeven worden door deelnemers uit een ondervertegenwoordigde groep iets zwaarder meetellen dan die uit een oververtegenwoordigde groep. Met een respons van 1.561 ingevulde vragenlijsten kunnen we betrouwbare uitspraken doen voor de inwoners van Noord-Brabant.

Om inzicht te krijgen in samenstelling van de responsgroep hebben we een aantal achtergrondvragen gesteld. In de onderstaande tabellen, vindt u een overzicht van achtergrondkenmerken van de respondenten die in de vragenlijst waren opgenomen. Deze cijfers zijn ongewogen.

Tabel 22 Respons naar geslacht

	Aantal	%
Vrouw	798	51
Man	748	48
Anders	3	0
<i>Niet ingevuld</i>	12	1
Totaal	1561	100

Tabel 23 Respons naar leeftijd

	Aantal	%
18 tot en met 29 jaar	179	11
30 tot en met 44 jaar	396	25
45 tot en met 54 jaar	253	16
55 tot en met 69 jaar	456	29
70 jaar en ouder	267	17
<i>Niet ingevuld</i>	10	1
Totaal	1561	100

⁴ De vragenlijst Burgerperspectief is uitgezet onder Brabantse leden van PanelClix. Een deel van de voormalige Brabantpanelleden is naar dit panel overgestapt.

Tabel 24 Respons naar opleidingsniveau

	Aantal	%
Laag	323	21
Midden	616	39
Hoog	604	39
<i>Niet ingevuld</i>	18	1
Totaal	1561	100

Tabel 25 Respons naar COROP-regio

	Aantal	%
Noordoost Brabant	369	24
Midden Brabant	389	25
Zuidoost Brabant	396	25
West Brabant	391	25
<i>Postcode niet ingevuld</i>	16	1
Totaal	1561	100

Tabel 26 Respons naar stedelijkheid

	Aantal	%
Stedelijk	737	47
Niet-stedelijk	808	52
<i>Niet ingevuld</i>	16	1
Totaal	1561	100

Tabel 27 Respons naar arbeidssituatie

	Aantal	%
In loondienst (voltijd)	498	32
In loondienst (deeltijd)	350	22
Zelfstandige zonder personeel (zzp)	44	3
Ondernemer met personeel	20	1
Werkloos/werkzoekend	22	1
(ten dele) Arbeidsongeschikt	92	6
Gepensioneerd	389	25
Vrijwilliger	12	1
Huisvrouw/-man	66	4
Scholer/student	45	3
Anders	7	0
<i>Niet ingevuld</i>	16	1
Totaal	1561	100

Tabel 28 Respons naar voorkeur politiek partij*

	Aantal	%
PVV	165	11
VVD	147	9
SP	96	6
GroenLinks	77	5
BoerBurgerBeweging (BBB)	69	4
PvdA	68	4
Lid Omtzigt	62	4
Partij voor de Dieren	54	4
D66	53	3
JA21	52	3
CDA	51	3
50plus	28	2
Volt	23	1
ChristenUnie	17	1
Forum voor Democratie	13	1
Denk	9	1
Groep van Haga	9	1
SGP	5	0
BIJ1	3	0
Fractie Den Haan	1	0
Ik stem blanco	28	2
Weet ik (nog) niet	481	31
Wil ik niet zeggen	25	2
Anders	25	2
Onbekend	0	0
Totaal	1561	100

* Als er op dit moment Tweede Kamerverkiezingen zouden zijn, op welke partij zou je dan stemmen?

Bijlage B Vragenlijst

In deze bijlage is de vragenlijst opgenomen die is voorgelegd aan de Brabanders die meededen aan dit onderzoek.

In deze vragenlijst stellen we je een aantal vragen over ontwikkelingen in de Brabantse en Nederlandse samenleving.

We stellen je eerst een aantal algemene vragen.

Geef op een schaal van 1 tot en met 10 antwoord op de volgende vraag.

1. Hoe gelukkig voel je je?

Klik op de schaal om het handvat te plaatsen. 1 staat voor zeer ongelukkig en 10 staat voor zeer gelukkig.

2. Als je wilt, kun je jouw antwoord op de vorige vraag toelichten.

3. Welke situatie is het meest op jou van toepassing?

- ☐ In loondienst (voltijd)
 - ☐ In loondienst (deeltijd)
 - ☐ Zelfstandige zonder personeel (zzp)
 - ☐ Ondernemer met personeel
 - ☐ Werkloos/werkzoekend
 - ☐ (ten dele) Arbeidsongeschikt
 - ☐ Gepensioneerd
 - ☐ Vrijwilliger
 - ☐ Huisvrouw/-man
 - ☐ Scholier/student
 - ☐ Anders, namelijk: _____
-

4. Wat zijn de 4 cijfers van uw postcode?

--	--	--	--

5. Als er op dit moment Tweede Kamerverkiezingen zouden zijn, op welke partij zou je dan stemmen?

- ☐ VVD
- ☐ PvdA
- ☐ SP
- ☐ PVV
- ☐ CDA
- ☐ D66
- ☐ ChristenUnie
- ☐ GroenLinks
- ☐ SGP
- ☐ Partij voor de Dieren
- ☐ DENK
- ☐ Forum voor Democratie
- ☐ Volt
- ☐ JA21
- ☐ BIJ1
- ☐ BBB (BoerBurgerBeweging)
- ☐ 50Plus
- ☐ Groep van Haga
- ☐ Fractie Den Haan
- ☐ Lid Omtzigt
- ☐ Lid Gündoğan
- ☐ Ik stem blanco
- ☐ Weet ik (nog) niet
- ☐ Wil ik niet zeggen
- ☐ Anders namelijk: _____

Geef op een schaal van 1 tot en met 5 antwoord op de volgende vraag.

6. Vind je dat het over het algemeen de verkeerde kant of de goede kant opgaat in Brabant?

Klik op de schaal om het handvat te plaatsen. 1 staat voor duidelijk de verkeerde kant op en 5 staat voor duidelijk de goede kant op.

Deze vraag is helaas komen te vervallen i.v.m. een fout in de vragenlijst.

7. Op welke terreinen liggen volgens jou op dit moment de grootste uitdagingen voor Brabant?

Je kunt maximaal drie antwoorden aanvinken.

- ☐ Werkgelegenheid
- ☐ Ondernemers en economisch klimaat
- ☐ Armoede
- ☐ Politiek en bestuur
- ☐ Manier van samenleven (normen en waarden)
- ☐ (Gezondheids)zorg
- ☐ Onderwijs
- ☐ Wetenschap, technologie en innovatie
- ☐ Digitalisering
- ☐ Criminaliteit en veiligheid
- ☐ Terrorisme
- ☐ Mobiliteit (openbaar vervoer en wegen)
- ☐ Huisvesting
- ☐ Waterproblematiek (water tekort)
- ☐ Milieuproblemen (bodem, water en lucht)
- ☐ Klimaatverandering (CO2 uitstoot, opwarming van de aarde, extremere weersomstandigheden)
- ☐ Transitie van de Landbouw (verduurzaming, natuurinclusief)
- ☐ Transitie van het voedselsysteem (eiwittransitie, lokale producten, verspilling)
- ☐ Natuur(landschap)
- ☐ Dierenwelzijn
- ☐ Energie(winning)
- ☐ Kunst en cultuur
- ☐ Integratie van minderheden (vluchtelingen en migranten)
- ☐ Anders, namelijk: _____
- ☐ Geen van deze
- ☐ Dat weet ik niet

8. Op welke terreinen vind je juist dat het goed gaat in Brabant?

Je kunt maximaal drie antwoorden aanvinken.

- ☐ Werkgelegenheid
- ☐ Ondernemers en economisch klimaat
- ☐ Armoede
- ☐ Politiek en bestuur
- ☐ Manier van samenleven (normen en waarden)
- ☐ (Gezondheids)zorg
- ☐ Onderwijs
- ☐ Wetenschap, technologie en innovatie
- ☐ Digitalisering
- ☐ Criminaliteit en veiligheid
- ☐ Terrorisme
- ☐ Mobiliteit (openbaar vervoer en wegen)
- ☐ Huisvesting
- ☐ Waterproblematiek (water tekort)
- ☐ Milieuproblemen (bodem, water en lucht)
- ☐ Klimaatverandering (CO2 uitstoot, opwarming van de aarde, extremere weersomstandigheden)
- ☐ Transitie van de Landbouw (verduurzaming, natuurinclusief)
- ☐ Transitie van het voedselsysteem (eiwittransitie, lokale producten, verspilling)
- ☐ Natuur(landschap)
- ☐ Dierenwelzijn
- ☐ Energie(winning)
- ☐ Kunst en cultuur
- ☐ Integratie van minderheden (vluchtelingen en migranten)
- ☐ Anders, namelijk: _____
- ☐ Geen van deze
- ☐ Dat weet ik niet

In de volgende 5 vragenblokken leggen we je diverse stellingen voor over verschillende thema's die spelen in de (Brabantse) samenleving.

9. In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen?

	Helemaal eens	Eens	Noch eens, noch oneens	Oneens	Helemaal oneens	Weet niet / geen mening
Ik vind het belangrijk om een leven lang te kunnen leren (mezelf te kunnen blijven ontwikkelen, bij te blijven).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik maak me zorgen dat niet alle mensen mee kunnen doen op de arbeidsmarkt.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik maak me zorgen over het feit dat er binnen bepaalde beroepsgroepen moeilijk aan goed personeel te komen is.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik verwacht dat ik me voldoende kan aanpassen aan nieuwe competenties die van me gevraagd worden op mijn werk.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

10. In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen?

	Helemaal eens	Eens	Noch eens, noch oneens	Oneens	Helemaal oneens	Weet niet / geen mening
Ik heb vertrouwen in de overgang van Brabant naar duurzame landbouw (o.a. terugdringen van uitstoot broeikasgassen en de omvang van de veehouderij, duurzaam produceren).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik maak me zorgen over de luchtkwaliteit in mijn leefomgeving.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik maak me zorgen over het klimaat.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb er vertrouwen in dat we in de toekomst voldoende kunnen besparen op energieverbruik.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb er vertrouwen in dat de overgang naar een circulaire economie (hergebruik van materialen, afval scheiden, gebruik plastic materiaal beperken) snel genoeg gaat.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb er vertrouwen in dat de overgang naar het gebruik van duurzame energiebronnen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

(zon, wind,
waterkracht,
biomassa en
bodem- en
buitenluchtwarmte)
snel genoeg gaat.

11. In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen?

	Helemaal eens	Eens	Noch eens, noch oneens	Oneens	Helemaal oneens	Weet niet/ geen mening
Ik geloof in vernieuwende duurzame verkeersoplossingen om doorstroming te garanderen (niet meer asfalt en klassiek openbaar vervoer, maar deelauto's, deelscooters, elektrische fietsen en fietssnelwegen).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik verwacht dat ik over 15 jaar in een elektrische auto rijd (of een voertuig op andere duurzame brandstof, zoals waterstof).	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Door de keuzes die ik maak, kan ik helpen klimaatverandering tegen te gaan.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De overheid moet bereid zijn veel te besteden om ervoor te zorgen dat iedereen in Nederland mee kan doen met het verduurzamen van de eigen woning.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Iedereen in de Brabantse samenleving, waaronder ikzelf, is verantwoordelijk om bij te dragen	☐	☐	☐	☐	☐	☐

aan
stikstofreductie.

12. In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen?

	Helemaal eens	Eens	Noch eens, noch oneens	Oneens	Helemaal oneens	Weet niet / geen mening
Ik maak me zorgen over (drugs)criminaliteit in Brabant.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik maak me zorgen over cybercriminaliteit.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik maak me zorgen over de bedreigingen en geweld tegen o.a. hulpverleners, ordehandhavers, bestuurders en volksvertegenwoordigers.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

13. In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen?

	Helemaal eens	Eens	Noch eens, noch oneens	Oneens	Helemaal oneens	Weet niet / geen mening
Ik maak me zorgen over het tekort aan betaalbare koopwoningen voor starters in Brabant.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik maak me zorgen over het tekort aan sociale huurwoningen in Brabant.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik maak me zorgen over de leefbaarheid in Brabantse dorpen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Het groeiende aantal woningen en bedrijventerreinen mag ten koste gaan van het landelijke gebied.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb er vertrouwen in dat ik in de huidige Brabantse samenleving gezond oud kan worden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb er vertrouwen in dat de volgende generatie in de Brabantse samenleving gezond oud kan worden.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

De volgende vragen gaan over hoe je naar de Brabantse samenleving kijkt.

14. In elk land en in elke provincie is er wel eens wrijving tussen groepen.
Hoe groot is, volgens jou, in Brabant de wrijving tussen de volgende groepen?

(1= helemaal geen wrijving, 10=zeer veel wrijving)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	Weet ik niet
Mensen met en zonder een migratie achtergrond											
Mensen die het in dit land voor het zeggen hebben en de rest van de bevolking											
Verschillende religieuze groeperingen											
Werkgevers en werknemers											
Arme en rijke mensen											
Hoog- en laagopgeleiden											
Ouderen en jongeren											
Zieke en gezonde mensen											
Agrariërs en niet agrariërs											
Mensen met een verschillende politieke voorkeur											
Anders, namelijk											

In dit blok vragen we je naar je mening over de politiek en instituties in het algemeen.

15. In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen?

	Helemaal eens	Eens	Noch eens, noch oneens	Oneens	Helemaal oneens	Weet niet / geen mening
De overheid doet onvoldoende voor mensen zoals ik.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Mensen zoals ik hebben geen enkele invloed op wat de overheid doet.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik word voldoende betrokken bij de veranderingen in mijn omgeving.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
De meeste politici zijn bekwame mensen die weten wat ze doen.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Kamerleden en ministers geven niet veel om wat mensen zoals ik denken.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Een maatschappelijk e discussie waarin verschillende meningen uit de samenleving over belangrijke vraagstukken aan bod komen, kan het democratisch proces versterken.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

16. In hoeverre ben je het eens of oneens met onderstaande stellingen?

	Helemaal eens	Eens	Noch eens, noch oneens	Oneens	Helemaal oneens	Weet niet / geen mening
Ik heb vertrouwen in de medemens.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb vertrouwen in de Brabantse economie.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb vertrouwen in de nationale overheid.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb vertrouwen in politie en justitie.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb vertrouwen in de manier waarop mijn gemeente wordt bestuurd.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Ik heb vertrouwen in het functioneren van de Brabantse overheid.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Tot slot zijn we benieuwd naar wat voor jou hét moment van 2022 was en wat jij als grootste uitdaging voor 2023 ziet.

17. Welk nieuwsbericht of welke actualiteit uit 2022 is je het meest bijgebleven?

18. Wat zie jij als grootste uitdaging voor 2023?
